

Kontraadmiral
MILUN NIKOLIĆ

Trka u naoružavanju i njen uticaj na mir u svetu i bezbednost vanblokovskih zemalja

Započeti pregovori između dve supersile o nekim aspektima ograničavanja naoružanja pobudili su, iz razumljivih razloga, izrazito veliko interesovanje najmeritornijih faktora u svetu, kao i šire svetske javnosti za njihov ishod. Istovremeno je znatno poraslo interesovanje i za: postojeću trku u naoružavanju, koja je zadnjih godina intenzivirana u svim oblastima; perspektivu njenog zaustavljanja; mogućnost smanjenja nivoa naoružanja i posebno za uticaj te trke ne samo na bezbednost zemalja i naroda i svetski mir već i na prevazilaženje teške ekonomske situacije u kojoj se danas nalazi znatan deo sveta, a pre svega zemlje u razvoju.

U ovom radu se ukazuje samo na neke već poznate ali bitne faktore koji utiču na trku u naoružavanju, na verovatne pravce njenog razvoja u narednom periodu i moguće posledice uvođenja novih i još ubojitijih sistema oružja strategijskog značaja, na uticaj te trke na očuvanje mira u svetu i na bezbednost vanblokovskih zemalja nakon eventualno uspešnog završetka pregovora supersila o ograničenju strategijskog i srednjedometnog nuklearnog potencijala.

1. Faktori koji utiču na intenziviranje trke u naoružavanju

Nema sumnje da već duže vremena, pa i nakon započetih pregovora između Sovjetskog Saveza i SAD o nekim aspektima razoružavanja, vojno-političku i opštu situaciju u svetu karakterišu, pre

svega, elementi »hladnog rata«, koji su zadnjih godina bili dominantni u odnosima vojno-političkih blokova, a posebno njihovih vodećih sila. Bitno obeležje tih odnosa činila je oštra konfrontacija supersila, sa permanentnim podsticanjem međusobnog nepoverenja, uz istovremeno nastojanje da se ubace u tzv. prazne prostore, odnosno »sive zone«, a pri tome se nisu ustručavale ni od otvorenih oružanih i drugih agresivnih akcija i intenzivnog korišćenja raznovrsnih metoda specijalnog rata za destabilizaciju unutrašnje situacije nekih nezavisnih — vanblokovskih zemalja. Posebno negativno obeležje odnosa između supersila i blokovskih grupacija, u sadašnjem periodu, predstavlja iracionalna i bezumna trka u naoružavanju, kojoj još uvek nije moguće sagledati kraj ni negativne posledice koje ona ima i može imati po bezbednost i opstanak čovečanstva i po izlazak iz ogromnih ekonomskih teškoća u kojima se nalazi većina zemalja u svetu, a posebno zemlje u razvoju, opterećene još i ogromnim dugovima od preko osamstotina milijardi dolara i visokim kamatnim stopama. Sigurno je da i započinjanje pregovora između supersila o problemima razoružanja predstavlja pozitivnu tendenciju, ali moramo biti svesni da oni neće moći ni brzo ni lako zaustaviti zahuktalu trku uvođenja sve savremenijih i ubojitijih sistema oružja u armije gotovo svih zemalja sveta. Ovu konstataciju potvrđuju i najnovije činjenice. Sjedinjene Američke Države su za ovu godinu planirale enormno visok vojni budžet od oko 310 milijardi dolara, tj. za skoro 10 odsto veći od prošlogodišnjeg i najveći u istoriji te zemlje. Pri podnošenju zahteva za ovako visoke izdatke za dalje jačanje oružane sile, vladi SAD nije smetalo to što je postigla sporazum u Ženevi sa Sovjetskim Savezom o otpočinjanju pregovora o nekim značajnim problemima ograničavanja naoružanja. Takođe su i sve ostale zemlje oba bloka povećale svoje vojne izdatke u odnosu na prethodnu godinu.

Brojni su faktori koji negativno utiču na razvoj međunarodne situacije i očuvanje mira u svetu i istovremeno direktno ili indirektno prouzrokuju i podstiču trku u naoružavanju i otežavaju njeno zaustavljanje. Budući da su oni manje-više poznati, u ovom radu biće pomenuti samo neki za koje mislim da su najbitniji.

1) Postojanje vojnoblokovskih grupacija (NATO i Varšavskog ugovora) koji sebe smatraju zaštitnikom odgovarajućih društvenih sistema — kapitalizma (»slobodnog sveta«), odnosno socijalizma, teško je opterećenje za međunarodnu situaciju, posebno zato što one, bez obzira na njihovu javno proklamovanu odbrambenu politiku, nastoje da prošire svoje prisustvo i na druga područja, pa se stoga između njih vodi intenzivna borba za sfere uticaja. Na taj način

stvaraju se krizna žarišta širom sveta, čime se direktno ili indirektno ugrožava integritet i samostalan i slobodan razvoj manjih nezavisnih zemalja i dovodi u pitanje očuvanje mira u svetu.

Različiti politički interesi i ideološka konfrontacija u svetskim razmerama, čija je posledica vojnoblokovsko svrstavanje, i u vezi sa njima nagomilano nepoverenje između blokova i njihovih vodećih sila, imaju veoma veliki uticaj na podsticanje trke u naoružavanju. Učestali pozivi vodećih sila blokovskih grupacija na »ideološko jedinstvo« uz ispoljavanje netolerantnosti prema suprotnom bloku izazivaju njihovo još veće međusobno nepoverenje i pozorenje, a što se negativno odražava i na svest naroda tih zemalja u odnosu na potrebu prevazilaženja blokovske podele sveta.

U takvim okolnostima vojni blokovi, a naročito njihove vodeće sile, stalno procenjuju međusobni odnos snaga i, u bojazni da se ne izostane u odnosu na drugu stranu, intenzivno rade na uvođenju sve ubojitijih i efikasnijih oružja i tehničkih sistema, čime se permanentno podržava trka u naoružavanju. Na drugoj strani zemlje izvan vojnih blokova, objektivno ugrožene ovakvim nastojanjima blokovskih sila, prinuđene su da i same iz godine u godinu izdvajaju sve veća sredstva za jačanje vlastitih odbrambenih potencijala.

Treba još uzeti u obzir da se kod postojećeg stanja međunarodne situacije i perspektive njenog razvoja ne može u bližoj budućnosti očekivati prevazilaženje postojeće blokovske podele sveta, a to znači da će ona i ubuduće negativno uticati na međunarodnu situaciju i na napore da se zaustavi opasna trka u naoružavanju.

2) Ogromni industrijski i naučnoistraživački kapaciteti, prvenstveno u najvećim i najrazvijenijim zemljama, koji su angažovani na usavršavanju i masovnoj proizvodnji najsavremenijeg naoružanja i vojne opreme za potrebe vlastitih zemalja i za izvoz, predstavljaju faktor koji na specifičan negativan način utiče na aktuelnu situaciju u svetu. Moćne privatne i državne kompanije angažovane na proizvodnji naoružanja vide u stalnom porastu te proizvodnje izvor velikih profita i zbog toga se lako ne mire sa gubljenjem takvih šansi. Poznato je, na primer, da enormni vojnoindustrijski kompleks u Sjedinjenim Američkim Državama ima veliki uticaj na politiku vladajućih krugova, koji koristi za ostvarivanje vlastitih interesa. U sličnoj poziciji je i vojnoindustrijski kompleks u nekim drugim najrazvijenijim kapitalističkim zemljama. Objektivno procenjujući, vojnoindustrijskom kompleksu u kapitalističkim zemljama ne odgovara otvaranje procesa razoružanja, već obratno. Zato on čini sve da bi doprineo zaoštavanju međunarodne situacije radi stvaranja uslova za još veću proizvodnju sve savremenijih i skupljih vrsta naoružanja

i druge vojne opreme. Vlasnici kapitala uloženog u vojnoindustrijski kompleks nisu ni najmanje spremni, a niti im objektivno odgovara, da se preorijentišu na druge vrste proizvoda, jer bi to bilo u suprotnosti sa njihovim ekonomskim interesima. Takođe i državni, politički i ekonomski interesi razvijenih socijalističkih zemalja uslovljavaju da one nastoje permanentno uvećavati kontingent naoružanja i vojne opreme namenjen izvozu. Zbog svega navedenog, realno je očekivati da će snažni vojnoindustrijski kompleks, a posebno u najrazvijenijim kapitalističkim zemljama, koji ima znatne pozicije u vladajućim strukturama tih zemalja, trajnije negativno uticati na zaustavljanje trke u naoružavanju.

3) Energetska kriza, koja je bila naročito izražena sedamdesetih godina, ima širi značaj i višestruki uticaj na stanje u međunarodnim odnosima, a posebno na međublokovsku konfrontaciju i očuvanje mira u svetu. Pitanje obezbeđenja što kvalitetnije i jeftinije energije postalo je sudbinsko pitanje daljeg ekonomskog razvoja svake zemlje pojedinačno i sveta u celini.

Najjače industrijske sile čine sve što je moguće da iznađu nove i sigurne izvore energije, a pre svega da obezbede uslove za ekonomično dobijanje energije iz atomskih reaktora (centrala) i da obezbede mogućnost što šireg korišćenja solarne energije.

Zbog ogromnog značaja koji energija ima za budućnost čovečanstva, sasvim su logična nastojanja nekih zemalja, a posebno onih najrazvijenih da se postojeći izvori energije u prirodi obezbede za vlastito korišćenje. Tako je došlo do situacije da industrijski najjače svetske sile nastoje da pod svoju kontrolu stave područja bogata prirodnim energetske izvorima, a posebno izvorima nafte. Zbog toga su manje vanblokofske zemlje — proizvođači nafte, postale potencijalna krizna žarišta. Neke najveće svetske sile se ne ustručavaju ni od otvorenih pretnji vojnom intervencijom u slučaju opasnosti da njihove pozicije u tim područjima budu ugrožene, pravdajući takvu svoju agresivnu politiku insistiranjem na tezi da su ta područja od vitalnog značaja za njihovu nacionalnu bezbednost.

Paralelno sa obezbeđenjem korišćenja izvora energije, odnosno težnjom da se uspostavi kontrola nad područjima naftonosnih polja, pojavljuje se i pitanje obezbeđenja komunikacija kojima se ta energija doprema do zemalja korisnica. Radi se pre svega o obezbeđenju pomorskih komunikacija koje sa područja Srednjeg i Bliskog istoka izvode ka najrazvijenijim zemljama zapadne Evrope i Japana.

Zbog toga neke zapadne zemlje, članice NATO, stalno insistiraju na značaju kontrole pomorskih komunikacija u Sredozemlju i Indijskom okeanu i zainteresirane su za slobodnu i sigurnu plovidbu kroz

Suecki kanal i Ormuški tesnac (izlaz iz Arabijskog mora). Taj njihov interes potvrđen je i činjenicom da su se vrlo brzo aktivirale u kontroli Sueckog kanala i Crvenog mora prilikom uočene minske opasnosti 1984. godine, mada je ova situacija iskorišćena i za manifestaciju vlastitog prisustva zbog širih vojnostrategijskih interesa.

Iz ovog kratkog osvrtu na energetske krizu, vidljivo je da ona, između ostalog, uslovljava i korišćenje vojne sile, koja treba da posluži velikim blokovskim silama za obezbeđenje njihovih interesa.

4) Činjenica da se jaz između razvijenog i nerazvijenog dela sveta zadnje decenije nije smanjio već, naprotiv, još više se produbio, ima u širem smislu negativan uticaj na razvoj međunarodne situacije. Sadašnje stanje u međunarodnim ekonomskim odnosima ukazuje da će se takav trend i ubuduće nastaviti, jer još uvek ne postoji dobra volja većine najrazvijenijih zemalja da doprinesu njegovom zaustavljanju. Takvo stanje, koje se ocenjuje kao najdramatičnija protivurečnost savremenog sveta, prouzrokuje neravnopravnost u međunarodnim ekonomskim pa i političkim odnosima i ispoljava negativan uticaj na širem međunarodnom planu, jer stvara uslove za hegemoniju razvijenih u odnosu na nerazvijene, što u suštini otežava uslove za očuvanje nezavisnosti i samostalnog slobodnog društvenog i ekonomskog razvoja nerazvijenih zemalja, a posebno manjih.

5) Enormni tehnološko-tehnički napredak zadnjih decenija otvorio je više krupnih problema, prvenstveno u najrazvijenijim kapitalističkim zemljama, u sferi društveno-ekonomskih i socijalnih odnosa, što ima negativan uticaj na stanje u međunarodnim odnosima. Došlo je, u stvari, do velikog nesklada između produkcionih (proizvodnih) snaga i društvene nadgradnje, naročito u najrazvijenijim kapitalističkim zemljama. Takozvana treća industrijska revolucija, koja bazira na elektronici, kompjuterizaciji i mikroprocesorskoj tehnici, već je otvorila, a u bližoj budućnosti otvoriće još više, veliki broj problema u sferi društvenih i socijalnih odnosa koji nisu još ni dovoljno sagledani ni izučeni. Poznato je da se ti problemi mogu stabilnije razrešavati za duži period samo na osnovu drugačije, tj. pravednije raspodele dohotka.

Vladajuće strukture kapitalističkih zemalja niti su u stanju niti žele da narasle društvene i socijalne probleme rešavaju na takav način, već traže izlaz u starim — klasičnim metodama, tj. u prevlađivanju tereta aktuelne društvene u ekonomske krize na radničku klasu i na niže socijalne slojeve — u nacionalnim okvirima, a u međunarodnim — na druge, prvenstveno manje razvijene zemlje, što već sada ima a ubuduće može imati još teže negativne posledice po

njihove ekonomije. Pri tome je posebno karakteristično ponašanje Sjedinjenih Američkih Država, kao najjače kapitalističke zemlje, koje putem raznih ekonomskih mera, a posebno politikom visokih kamatnih stopa i održavanjem visokog kursa nacionalne valute (dolara), nastoje da unutrašnje društvene i ekonomske probleme, uključujući i ogromni budžetski deficit, prebace što više na teret drugih zemalja, uključujući tu i svoje najbliže saveznike, što ima negativne reperkusije na opšte stanje međunarodnih odnosa.

Socijalističke zemlje istočne Evrope, na drugoj strani, imaju u ovom vremenu svoje specifične društvene i ekonomske probleme. Oni se, prvenstveno, ogledaju u relativno sporom prevladavanju problema bržeg rasta produktivnosti rada, kao hronične boljke zemalja u kojima se privreda razvija na bazi državnih regulativa, pri čemu ekonomske zakonitosti podsticanja produktivnosti u proizvodnji imaju ograničenu funkciju. Ove zemlje su još suočene i sa problemom nedostatka vrhunske tehnologije za širu primenu, izvan potreba vojne industrije i oružanih snaga, koju uz dosta teškoća i ograničenja, uvoze iz najrazvijenijih kapitalističkih zemalja. Navedene činjenice mogu u nepovoljnim okolnostima, prema nekim stranim ocenama, dovesti socijalističke zemlje istočne Evrope, uključujući i Sovjetski Savez, u osetniju tehnološku zavisnost u odnosu na razvijene kapitalističke zemlje, što bi ubuduće moglo imati veće negativne reperkusije na opšte stanje odnosa u međunarodnim okvirima, a pre svega može doprineti poremećaju strategijske ravnoteže u globalnim svetskim okvirima.

Prema nekim ocenama, Sjedinjene Američke Države upravo računaju sa tehnološkim zaostajanjem Sovjetskog Saveza, pa zbog toga i nastoje da prošire trku u naoružavanju na nove oblasti koje zahtevaju novu skupu tehnologiju, na primer, na uvođenje kosmičkih oružja, računajući da ih niko neće moći slediti.

To bi bili samo neki od bitnijih činilaca koji negativno utiču na političko, ekonomsko, vojnostrategijsko i opšte stanje odnosa u svetu i koji na direktan ili indirektan način prouzrokuju i podstiču sadašnju opasnu trku u naoružavanju i uslovljavaju trajnost negativnog stanja savremenih međunarodnih kretanja.

Nabrajanjem faktora koji negativno utiču na međunarodnu situaciju nije se htelo reći da inicijative i nastojanja progresivnih snaga u svetu, a pre svega snaga mira i pokreta nesvrstavanja u celini, kao i neki razumni potezi državnika velikih svetskih sila, neće u izvesnoj meri ublažiti njihove negativne učinke. Međutim, i iz pojednostavljenog obrazloženja navedenih negativnih činilaca međunarodne situacije, kako je to ovde učinjeno, vidljivo je da se radi o stanjima

koja imaju duboki koren, da su većinom dugoročnog karaktera, te da se ona ne mogu, čak ni uz najbolju želju i maksimalne napore naprednih snaga i drugih odgovornih faktora u svetu, brzo izmeniti. To, na žalost, istovremeno znači da se sa njima mora računati i u bližoj budućnosti, tj. sa svim njihovim negativnim uticajima na stanje u međunarodnim odnosima i posebno na iznalaženje rešenja za zaustavljanje opasne trke u naoružavanju i smanjenje ogromnog vojnog potencijala, koji kao Damaklov mač preteći visi nad sudbinom čovečanstva.

2. Bitna obeležja sadašnje trke u naoružavanju i njen odraz na mir u svetu i bezbednost manjih vanblokovskih zemalja

Sadašnji trend trke u naoružavanju, kao što je poznato, obuhvata razvoj i proizvodnju sredstava za vođenje oružane borbe na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru, a istovremeno nagoveštava i novi, vrlo opasni pravac, kao što je, na primer, uvođenje kosmičnog oružja. Intenzivno se uvode u naoružanje sve savremeniji raketni sistemi različitih dometa i ubojne moći, zatim sve veći broj nuklearnog oružja manje snage, te raznovrsni novi i efikasniji konvencionalni sistemi oružja povećanog dometa, veće preciznosti i sa klasičnim eksplozivnim punjenjem znatno veće ubojne moći. Najveća tehnološka i tehnička dostignuća u elektronici, laserskoj i procesorskoj tehnici, pogonskim i drugim tehničkim sistemima iskorišćavaju se prvenstveno za jačanje oružane sile i to ne samo za povećanje njene ubojne moći već i za izuzetno povećanje njene manevarske sposobnosti, pokretljivosti i mogućnosti praćenja situacije na bojištu na kopnu, na moru, pod vodom i u vazдушnom prostoru.

U podsticanju trke u naoružavanju zadnjih godina posebnu »težinu« imala je zvanična i u više prilika izložena politika Sjedinjenih Američkih Država. Naime, američka administracija postavila je sebi cilj da oružane snage SAD i NATO moraju postići sigurnu nadmoć u odnosu na Sovjetski Savez i njegove saveznike. Postavljanjem takvog cilja neposredno se podstiče trka u naoružavanju, jer se time objektivno druga strana inicira na preduzimanje protivmera, kako se ne bi našla u inferiornom položaju. Za takvu politiku blokovskog nadmetanja u naoružavanju karakteristično je da se ona nastoji opravdati pred svojim stanovništvom insistiranjem na oceni da je suprotna strana već postigla određenu prednost, da se to ne sme dozvoliti i da to predstavlja veliku opasnost po nacionalnu bezbednost,

pa i sam opstanak. U suštini, radi se o ocenama koje se obično zasnivaju na nesigurnim temeljima i koje se u nekim prilikama iznose tendenciozno da bi se kod vlastitog naroda i poreskih obveznika postigao odgovarajući efekat, tj. lakše dobila podrška za politiku naoružavanja.

Kao što je već navedeno, najnoviji elemenat u trci u naoružavanju predstavlja njeno najavljeno prenošenje u kosmos. Dobro je poznato da prenošenje trke u naoružavanju u kosmos iniciraju Sjedinjene Američke Države. I pored započetih razgovara sa Sovjetskim Savezom i njegovih pozitivnih stavova u odnosu na ovaj problem, SAD nastoje da je proguraju, makar na »mala vrata«, insistiranjem, za sada, na istraživanju i pripremama. Uostalom, u svojoj inauguracionoj besedi, 21. januara ove godine, predsednik Regan je izjavio da će SAD i pored razgovora sa Sovjetskim Savezom nastaviti sa naporima na stvaranju efikasne protivraketne odbrane u kosmosu, a to je ponovio i kasnije u drugim prilikama. Kada se procenjuje verovatnoća prenošenja naoružanja u kosmos treba imati u vidu činjenicu da je i konvencija Republikanske stranke SAD proklamovala uvođenje te vrste naoružanja.

U odnosu na mogućnost prenošenja trke u naoružavanju u kosmos postavlja se kao najznačajnije pitanje — da li je bilo kojoj od supersila, pri današnjem raspoloživom kvalitetu i kvantitetu strategijskog nuklearnog naoružanja koje one poseduju, svrsishodno realizovati ovakav program. Bez dvoumljenja se može dati odrečan odgovor. To zbog toga što supersila koja bi, eventualno, planirala da iznenadi protivničku stranu preventivnim strategijskim nuklearnim udarom mora računati na činjenicu da neće moći sa sigurnošću u tom udaru potpuno uništiti sve baze strategijskih nuklearnih raketa na kopnu, a posebno da će takav preventivni udar sigurno preživeti znatan deo strategijskog nuklearnog potencijala na podmornicama, te da će napadnuta strana moći da izvrši snažan uzvratni nuklearni udar. To je u sadašnjim međunarodnim uslovima zapravo i najznačajnija funkcija postojeće ravnoteže u strategijskom nuklearnom oružju, u kojoj u vreme međusobnog nepoverenja, konfrontacije i nestabilnosti supersile i ceo svet gledaju sredstvo odvratanja od izbijanja opšteg svetskog nuklearnog rata koji bi bio katastrofa za čitavo čovečanstvo. Kada su u pitanju Sjedinjene Američke Države, onda one u uslovima postojeće ravnoteže nemaju više razloga od druge strane da se plaše njenog preventivnog nuklearnog udara, budući da raspolažu izuzetno snažnim i kvalitetnim strategijskim nuklearnim potencijalom na podmornicama, kao vrlo efikasnom snagom za izvršenje uzvratnog nuklearnog udara, odnosno za odvratanje druge

strane od nuklearnog napada pa, prema tome, ni validno opravdanje za prenošenje naoružanja u kosmos.¹

Drugo, vrlo značajno pitanje, odnosi se na posledice koje mogu nastati ukoliko dođe do razvoja i uvođenja u naoružanje kosmičkih antiraketnih sistema. Pri tome je najbitnije sagledati da li uvođenje tog oružja doprinosi odvrtaanju od opšteg nuklearnog rata i da li doprinosi očuvanju mira u svetu u globalnim razmerama. Ako bi, na primer, samo jedna strana posedovala antiraketni sistem u kosmosu, sposoban da pravovremeno u letu uništi gotovo svaku interkontinentalnu raketu i raketu srednjeg dometa sa nuklearnim punjenjem, onda bi to značilo totalan poremećaj postojeće ravnoteže u naoružanju na kojoj počiva, mada na opasnom osloncu, mir u svetskim razmerama. Prema tome, takvo stanje ne doprinosi stabilnijem miru već obratno. Jer, ako bi jedna od strana imala takvu prednost onda bi ona mogla doći u iskušenje da sa pozicije sile vrši terorizam u međunarodnim odnosima, uključujući i oružanu agresiju širih razmera pa i uz upotrebu nuklearnog oružja. Štaviše, ona bi i pomenute sisteme oružja u kosmosu mogla upotrebiti kao ofanzivna sredstva za dejstvo po ciljevima na zemlji. No, najverovatnije, takvo stanje poremećene vojne ravnoteže ne bi se dugo održalo budući da bi druga strana učinila sve da je ponovo uspostavi. Uostalom, u konkretnom slučaju sa najmerodavnijeg mesta u Sovjetskom Savezu je jasno rečeno da se takav poremećaj ravnoteže u naoružanju neće dozvoliti. Međutim, ako obe supersile budu raspolagale kosmičkim oružjem, sposobnim za uništenje interkontinentalnih raketa i raketa srednjeg dometa sa nuklearnim punjenjem, onda bi se time u stvari neutralisao »deterent« (faktor odvrtaanja) koji danas predstavlja postojeća ravnoteža u stratezijskom nuklearnom naoružanju između dve supersile, jer bi to praktično značilo da bi se u uslovima postojećeg nepoverenja i konfrontacije između supersila i blokova, nakon međusobnog uništenja stratezijskog nuklearnog potencijala pojavila realna opasnost za izbijanje, odnosno nastavljanje ratnih sukoba širih razmera, uz korišćenje svih raspoloživih vrsta naoružanja, pošto praktično više ne bi postojala nuklearna pretnja takve snage koja bi rat činila iracionalnim za svakog izazivača. Potrebno je još posebno istaći da bi i sam međublokovski sukob u kosmosu predstavljao veliku opasnost za bezbednost zemlje i naroda iznad čijeg prostora bi dolazilo do presretanja i uništenja raznovrsnih nosilaca nuklearnih ubojnih punjenja.

¹ SAD raspolažu sa 592 lansera za rakete sa termonuklearnim punjenjem dometa od oko 4.600 do 7.000 km i 48 lansera za krstareće rakete dometa oko 2.400 km (»Jane's Fighting Ships« 1984—1985).

Iz ovog kratkog razmatranja o mogućim posledicama uvođenja kosmičkog oružja vidi se da ono ne može doprineti stabilnijem miru u svetu, već obratno, da ono povećava trku u naoružavanju i opasnost od izbijanja ratnih sukoba širih razmera, uključujući i nuklearni rat, od čijih teških posledica ne može biti potpuno pošteđena ni ona strana koja bi, eventualno, privremeno imala prednost u toj vrsti oružja. Kada se uzmu u obzir i ogromni izdaci, koje bi trka u naoružavanju kosmosa zahtevala, onda se još potpunije može videti i sva opasnost i sva iracionalnost takve orijentacije.²

Započeti pregovori o razoružanju između SAD i SSSR-a, koji su inaugurisani sastankom Gromika i Šulca u Ženevi, 7. i 8. januara ove godine, o tri osnovna problema vezana za raketno i antiraketno naoružanje (ograničenje i smanjenje strateškog i srednjedometnog nuklearnog raketnog oružja i uvođenje kosmičkog oružja), bez obzira na krajnji ishod, sigurno znače izvesno olakšanje za čovečanstvo i bude nadu da bi se iracionalna trka u naoružavanju mogla konačno zaustaviti. No, ni uz krajnje optimističke prognoze ne može se očekivati da će se to brzo i lako postići i da će brzo doći do smanjenja postojećeg ogromnog arsenala nuklearnog, a posebno konvencionalnog oružja. Naprotiv, ima ocena, koje izgledaju dosta realne, da bi uporedo sa eventualnim ograničenjem i smanjenjem strategijskog i srednjedometnog nuklearnog naoružanja moglo doći do intenziviranja trke u proizvodnji konvencionalnog, pa i nuklearnog oružja manje snage i manjeg dometa. Jasno je da se eventualnim uspešnim završetkom pregovora između supersila o ograničenju i eventualnom smanjenju arsenala strategijskog i srednjedometnog nuklearnog oružja ne otklanja mogućnost daljeg narastanja vojnog potencijala u ostalim oblastima kao što su vrlo ubojito taktičko nuklearno oružje i raznovrsno savremeno konvencionalno naoružanje i druga ratna tehnika. Ovakvoj proceni ide u prilog i činjenica da sadašnji razgovori o problemima razoružanja ne obuhvataju tzv. taktičko nuklearno oružje, koje ima ogromnu ubojnu moć. To oružje je masovno zastupljeno u naoružanju supersila. Štaviše, u zadnjem periodu radi se intenzivno na razvoju i još masovnijem uvođenju u naoružanje minijaturnog nuklearnog oružja u vidu artiljerijskih i minobacačkih granata i drugih projektila manjeg kalibra, kao i različitih vrsta kopnenih i morskih mina, uključujući i mine vrlo

² Prema agencijskim vestima SAD su samo za prethodna istraživanja u uvođenju kosmičkog oružja za narednih 5 godina planirale 27 milijardi dolara.

³ Prema agencijskim vestima, koje niko nije demantovao, u toku je ras-poređivanje tzv. atomskih ranaca u Zapadnoj Evropi, zbog čega je javno pro-testovala zapadnoevropska javnost.

malih dimenzija i težina.³ Najzad, na osnovu već sada postojećih i poznatih planova i dalje će se nastaviti intenzivno i masovno uvođenje u oružane snage najvećeg broja zemalja, a prvenstveno blokovskih, raznovrsno i još modernije i borbena efikasnije konvencionalno oružje za dejstvo na kopnu i površini mora, u vazдушnom prostoru i pod vodom.

Raznovrsna savremena konvencionalna ubojna sredstva, nuklearno taktičko oružje i tzv. minijaturno nuklearno oružje, masovnom primenom u ratnim uslovima mogu prouzrokovati ogromna razaranja i uništenja ljudskih života i materijalnih dobara i to znatno većeg obima u poređenju sa poslednjim svetskim ratom. Ako se pored ubojne moći savremenog konvencionalnog i taktičkog nuklearnog oružja ima u vidu velika brzina i preciznost sredstava za prenošenje razornih punjenja na ciljeve dejstva, ogromna manevarska sposobnost oružane sile na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru, te efikasna i raznovrsna sredstva osmatranja, identifikacije i veze, onda i bez strategijskog i srednjedometnog nuklearnog oružja supersile i vojni blokovi raspolažu ogromnom i vrlo efikasnom vojnom silom. Takve oružane snage u stanju su da veoma brzo izvrše koncentraciju i snažan udar i dovedu u pitanje integritet i slobodu manjih zemalja, ukoliko one nisu sposobne da se brane. Zbog toga se vanblokove, a posebno manje zemlje, pa i svet u celini, ne mogu previše radovati eventualno uspešnom završetku ženevskih pregovora supersila, ako oni završe samo na ograničenju strategijskog i srednjedometnog nuklearnog oružja i oružja u kosmosu, premda bi i takav rezultat predstavljao značajan napredak u odnosu na postojeće stanje. U suštini, ograničenje tih vrsta naoružanja ne utiče bitnije na bezbednost manjih zemalja već bi to prvenstveno značilo veću bezbednost supersila.

Očito je da pouzdanog smanjenja opasnosti od izbijanja ratnih sukoba širih razmera sa teškim posledicama nema i ne može biti bez osetnijeg smanjenja nivoa naoružanja, uključujući tu ne samo strategijsko i srednjedometno već i taktičko nuklearno oružje i tzv. konvencionalne snage. Konačno, mir u svetu i veća bezbednost, nezavisnost i sloboda naroda i zemalja, kako manjih tako i većih, može se pouzdano i trajno obezbediti samo kada se otklone uzroci koji su svet doveli u ovakve krupne protivrečnosti i do ovako visokog nivoa vojne sile, tj. dok se, što bi bilo najbitnije, ne otklone uzroci ogromne nejednakosti u stepenu ekonomskog razvoja zemalja razvijenog i nerazvijenog dela sveta, kao i drugi uzroci konfrontacije i nepoverenja između najvećih svetskih sila, odnosno dok ne dođe do pravednijih i ravnopravnijih odnosa u međunarodnoj zajednici.

Imajući na umu izložene činjenice u vezi sa sadašnjim stanjem u međunarodnim odnosima, a posebno u vezi sa postojećim ogromnim vojnim potencijalom supersila i blokova i sadašnjom trkom u naoružavanju, te za sada ograničenim izgledima i mogućnostima njihovog bitnijeg smanjenja, naročito u odnosu na tzv. konvencionalna borbena sredstva, proizlazi logičan zahtev da vanblokofske zemlje treba da jačaju vlastitu odbrambenu sposobnost, premda to za njih u aktuelnoj ekonomskoj situaciji predstavlja veliki teret. Razume se da bi bilo najpovoljnije da izgradnja odbrambenih potencijala tih zemalja bazira na osloncu na vlastite snage, na vlastitu tehničku i tehnološku bazu i na bazu drugih prijateljskih vanblokofskih, a posebno nesvrstanih zemalja. U vezi sa takvim nastojanjima višestruko bi bila korisna njihova veća međusobna saradnja i pomoć. Ovo posebno i zbog toga što postojeći tehnološki kolonijalizam, a naročito u domenu proizvodnje naoružanja, nastoji da se infiltrira i stekne pozicije u vanblokofskim zemljama i tako ispolji i svoj negativan uticaj na njihov samostalan razvoj i nezavisnost, a time i na njihovu uspešnu odbranu od agresije. Dobro je poznato da se tehnološki kolonijalizam, posebno na vojnom planu, ne bori samo za tržište i ekonomske privilegije nego i širenje uticaja u zemljama koje uvoze tehniku i tehnologiju. Pored toga, u određenim situacijama, mogu se stvoriti uslovi za ucenjivanje i stavljanje pred svršen čin zemalja koje uvoze vojnu tehniku i tehnologiju, a posebno su izvoznici velike blokofske sile. Razume se da se mora imati u vidu da se neki neophodni vrhunski sistemi oružja mogu nabaviti samo u razvijenim blokofskim zemljama. Pri tome je bitno obezbediti da se oni nabavljaju uz mogućnost samostalnog tehničkog održavanja, uključujući i više stepene, kako bi se izbegle negativne posledice koje bi u određenim okolnostima mogle nastati i u mirnodopskim uslovima, a posebno u kriznim situacijama i u toku rata.

Premda je najvećem broju vanblokofskih zemalja, koje pretežno spadaju u nerazvijeni deo sveta, u postojećim uslovima teško izdvojiti odgovarajuća sredstva za jačanje odbrambenih potencijala uz uvođenje savremenih tehničkih sistema i oružja, one su, zbog politike naoružavanja vojnih blokova i situacije u svetu, na to objektivno prinuđene jer je njihova odbrambena sposobnost postala životni interes i osnovni preduslov, ne samo njihove slobode i nezavisnosti već i njihovog stabilnijeg i bržeg opšteg napretka. Iskustva posle drugog svetskog rata više puta su potvrdila da je spremnost za odbranu manjih zemalja bila od presudnog značaja za očuvanje nji-

hovog integriteta i nezavisnosti. U tome je izrazito poučan i primer naše zemlje, jer se u nekim kritičnim situacijama odustalo od vojne intervencije upravo zbog saznanja potencijalnih napadača da smo mi i po svojoj vojnoj spremnosti i po svome moralno-političkom jedinstvu, bili sposobni i odlučni da branimo svoj teritorijalni integritet i svoju nezavisnost po svaku cenu.

Na ove poznate ali neophodne pretpostavke za očuvanje slobode i nezavisnosti nije suvišno i češće ukazivati, posebno zbog toga što danas postoje i mišljenja da vanblokovskim zemljama, pa i našoj, u uslovima otežane ekonomske situacije, nije svrsishodno pa čak ni neophodno, da izgrađuju savremeno opremljene oružane snage.

Što se tiče naše zemlje, potrebno je podsetiti se da je u dokumentima posleratnih kongresa SKJ stalno istican veliki značaj naše odbrambene sposobnosti kao jednog od najbitnijih činilaca naše slobode i nezavisnosti i očuvanja našeg samostalnog socijalističkog samoupravnog razvoja. Naš vrhovni komandant, drug Tito, stalno je isticao veliki značaj oružanih snaga, i posebno Jugoslovenske narodne armije, u očuvanju tekovina naše narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije. Njegovih stavova i upozorenja, da nikada ne smemo potceniti opasnost koja može zapretiti slobodi i nezavisnosti naše zemlje i u vezi s tim o potrebi stalnog jačanja naših odbrambenih sposobnosti, moramo se i sada podsećati u ovoj nestabilnoj i, po mir i nezavisnost malih naroda i zemalja, vrlo neizvesnoj situaciji.